

جامعة المصطفى العالمية

مدرسه عالی فقه تخصصی

پایان نامه برای دریافت کارشناسی ارشد

رشته فقه سیاسی

عنوان:

مرز از دیدگاه فقهای شیعه

استاد راهنما: حسین جوان آراسته

استاد مشاور: نجف لک زایی

دانش پژوه: سید احمد حسنی

سال ۱۳۹۰

شماره دانشجویی: ۱۱۵۶۶۲

تقدیر و تشکر:

حمد و ستایش بی‌پایان خدای را که به انسان عقل و خرد (حجت درونی) بخشیده و وی را به واسطه پیامبران بزرگ خود (حجت های بیرونی) مدد رسانده است.

اینجانب بر خود فرض می‌دانم که از راهنمای‌ها و ارشادات دانشوران گرانمایه و اساتید معزز و معظم آقایان:

حجت الاسلام والمسلمین دکتر حسین جوان آراسته (بعنوان استاد را هنما) و حجت الاسلام والمسلمین دکتر نجف لک زایی (بعنوان استاد مشاور) همین طور از مساعدتهای صمیمانه مسئولین محترم جامعه المصطفی (ص) العالمیه و کارکنان متعهد و شریف مدرسه عالی فقه تخصصی (جامعه العلوم) تشکر و سپاسگذاری نمایم.

توفیق روز افزون همگان را از خداوند علیم و منان مسئلت می‌نمایم.

اهداء:

به آنان که پاک و پرا افتخار زیستند و بخاطر حقیقت و عدالت اجتماعی
رزمیدند!

به آنان که اندیشه جهانی دارند و مرزهای جغرافیایی را به رسمیت نمی-
شناسند!

به آنان که آموزه های اصیل اسلامی را قاطعانه بیان نموده اند!
به آنان که خفته اند اما اندیشه بیدار و کارنامه درخشانشان از خاطره ها
زدوده نخواهد شد.

چکیده:

مرز، نشانه و علامتی است که دو حوزه را از همدیگر جدا ساخته و حدود آن را معین می‌نمایند.

از نظر حقوق بین‌المللی، مرز آخرین فضا و خطی است که قلمرو حاکمیت یک دولت را معین می‌کند.

مرز از نظر تقسیمات آن به ایمانی و غیر ایمانی قابل تقسیم است.

مرزهای جغرافیایی به دو دسته مرزهای طبیعی و مرزهای قراردادی (مصنوعی) تقسیم می‌شوند.

این پایان نامه در قالب سه فصل و هر کدام دارای سه گفتار می‌باشد تدوین شده است.

فصل اول: مفاهیم و کلیات و گفتار اول در باره مرز ثغور و رابطه و رباط؛ گفتار دوم بررسی انواع مرز؛ گفتار سوم مرزداری در اسلام.

فصل دوم: جهان اسلام، موقعیت جغرافیایی و مرزبندی فقهی؛ گفتار اول ویژگی‌های جغرافیای جهان اسلام؛ گفتار دوم موقعیت جغرافیای جهان اسلام؛ گفتار سوم مرزبندی جهان اسلام.

فصل سوم: جهانی شدن و حذف مرزها از نظر فقهای شیعه، گفتار اول عوامل جهانی سازی و جهانی شدن؛ گفتار دوم رابطه میان مرزهای اعتقادی و جهانی شدن از نظر فقهای شیعه؛ گفتار سوم حذف مرزهای جغرافیای و پدیده جهانی شدن از نظر فقهای شیعه.

طبق نظریه فقهای شیعه، مرزهای جغرافیایی به حکم اولیه اسلامی، مشروعیت ندارند؛ زیرا همه مسلمانان یک امت واحده را تشکیل می‌دهند و مرزهای جغرافیایی دیگر مفهومی ندارند. ولی از باب ضرورت، حفظ آنها لازم است و بویژه حفظ ثغور بلاد مسلمین از تعرض دشمن، لازم و واجب است.

از نظر فقهای اسلام و براساس تقسیمات اعتقادی ما شاهد دارالاسلام و دارالکفر هستیم، که اصیل ترین مرزها را مرزهای اعتقادی و ایمانی تشکیل می- دهند.

موقعیت جهان اسلام و روند جهانی شدن و جهانی سازی بایحث مرزهای ایمانی و اعتقادی بررسی شد. جهانی شدن وقتی امکان پذیر است که، مرزهای سیاسی و جغرافیایی را کنار گذاشته و روی مشترکات تأکید نمایند. مرز در حکومت حضرت مهدی(عج) مورد تحقیق قرار گرفت و ثابت شد که در آن زمان، دیگر بحث از مرزهای جغرافیایی مطرح نیست و همه بشریت دارای حکومت واحده‌اند و جاودانگی دین مقدس اسلام با حکومت حضرت مهدی(عج) محقق خواهد شد، و جامه عمل خواهد پوشید.

واژگان کلیدی: مرز، ثغور، رابطه، جغرافیایی، جهانی شدن، جهانی سازی،

فقهای شیعه.

فهرست مطالب

مقدمه	۱
۱- تبیین موضوع تحقیق	۱
۲- سؤالات تحقیق	۲
الف - سؤال اصلی:	۲
ب - سؤالات فرعی:	۲
۳- سابقه تحقیق	۲
۴- ضرورت تحقیق	۳
۵- فرضیه‌های تحقیق	۴
۶- هدف تحقیق	۴
۷- جنبه جدید بودن و نوآوری تحقیق	۴
۸- روش و ابزار گردآوری اطلاعات	۴
۹- قلمرو تحقیق	۵
۱۰- سازماندهی تحقیق	۵

فصل اول: مفاهیم و کلیات

مقدمه	۸
گفتا را ول: مفاهیم	۸
۱- مرز	۸
۲- سرحد	۹
۳- ثغر	۹
۴- رباط و مرابطه	۱۱
رباط و مرابطه در اصطلاح فقهای شیعه	۱۲
۵- ملت	۱۳
۶- قبیله:	۱۷
۷- قوم	۱۷
۸- طایفه	۱۸
۹- امت	۱۸
۱- جهان بینی مشترک	۲۳
۲- آرمان مشترک	۲۳

۲۳ نظام مشترک
۲۵ گفتار دوم: بررسی انواع مرز
۲۵ مرزهای طبیعی
۲۵ کوهستان
۲۷ مرزهای مصنوعی:
۲۹ روش تثبیت مرزها:
۲۹ آزادی دولت ها در انتخاب نشانه مرزی:
۳۰ اهمیت مرزها:
۳۲ تقسیم بندی براساس ایمان و عقیده
۳۴ گفتار سوم: مرزداری در اسلام
۳۴ فلسفه و هدف از مرابطه در نظر فقهای شیعه
۳۵ ارزش مرزداری در اسلام
۴۰ احکام مرزداری از نظر فقهای شیعه
۴۲ رباط و مرابطه در منابع تفسیری
۴۶ تفاوت مرابطه و جهاد
۵۲ شرایط تحقق جامعه مدنی و سیاسی
۵۷ هدف نهایی تهیه سلاح و افزایش قدرت جنگی
۵۸ جمع بندی فصل اول:

فصل دوم: جهان اسلام، موقعیت جغرافیای و مرزبندی فقهی

۶۲ مقدمه
۶۲ پیشینه تاریخی جهان اسلام
۶۷ گفتار اول: ویژگیهای جغرافیای جهان اسلام
۶۸ اهمیت خاورمیانه در جهان اسلام
۷۰ گفتار دوم: موقعیت جغرافیایی جهان اسلام
۷۱ ویژگیهای طبیعی کشورهای اسلامی
۷۶ گفتار سوم: مرزبندی جهان اسلام
۷۷ ۱ - دارالاسلام یا (دارالعدل)
۷۸ ۲ - دارالحرب یا (دارالکفر)
۷۸ ۳ - دارالعهد

۴ - دار المودعه.....	۸۲
جایگاه مرزهای جغرافیایی از نظر فقهای شیعه.....	۸۳
۱- محقق نائینی:.....	۸۴
۲- احمد نراقی:.....	۸۴
۴- آیت الله مصباح یزدی.....	۸۷
۵- آیت الله سید محمد شیرازی.....	۸۸
وطن اسلامی.....	۸۹
نتیجه فصل دوم.....	۹۶

فصل سوم: جهانی شدن و حذف مرزها از نظر فقهای شیعه

مقدمه.....	۹۹
جهانی سازی.....	۱۰۰
جهانی شدن.....	۱۰۰
گفتار اول: عوامل جهانی سازی و جهانی شدن.....	۱۰۴
زمینه های فکری.....	۱۰۴
۱) عامل اقتصادی.....	۱۰۶
۲) عامل سیاسی.....	۱۰۷
۳) عامل فرهنگی.....	۱۰۹
گفتار دوم: رابطه میان مرزهای اعتقادی و جهانی شدن از نظر فقهای شیعه.....	۱۱۲
امام خمینی (ره).....	۱۱۲
امت اسلامی.....	۱۱۳
تابعیت دار السلام.....	۱۱۵
همبستگی بزرگ اسلامی.....	۱۱۵
جهان در عصر مهدی (عج).....	۱۱۸
فرق جهانی سازی کنونی با جهانی شدن حکومت حضرت مهدی (عج).....	۱۱۹
و یژگی های جهانی سازی مهدوی.....	۱۲۰
آثار جهانی شدن.....	۱۲۱
گفتار سوم: حذف مرزهای جغرافیایی و پدیده جهانی شدن از نظر فقهای شیعه.....	۱۲۸
اسلام و جهانی شدن.....	۱۲۸
جهان شمولی اسلام از نگاه قرآن.....	۱۳۱

۱۳۲مرزهای آینده اسلام
۱۳۳جهان اسلام از نظر فقهای شیعه
۱۳۴۱ - امام خمینی (ره):
۱۳۵۲ - آیت الله خامنه ای
۱۳۵۳ - آیت الله جعفر سبحانی
۱۳۶۴ - آیت الله منتظری
۱۴۱۵ - آیت الله هاشمی رفسنجانی
۱۴۵نتیجه فصل سوم:
۱۴۶نتیجه گیری کلی:
۱۴۹منابع و ماخذ

مقدمه

در دنیای معاصر که عصر اطلاعات و ارتباطات نامیده شده است، عوامل متعدد ملت‌ها را به تفاهم، تعاون و زندگی در صلح و امنیت فرا می‌خواند، و سرنوشت جوامع بشری چنان به هم تنیده، که زندگی در انزوا و در یک قلمرو مشخص و معین دشوار و تقریباً ناممکن مینماید. اغلب فقیهان و اسلام‌شناسان جهان، بانظرات و فتاوایی خویش، جوامع بشری را به صلح و امنیت جهانی فرا می‌خوانند، تا اهداف والایی انسانی و امت واحده جهانی در سراسر کیتی محقق شود.

دولت‌ها و جوامع، نیازمند امنیت و روابطند، زاینده این نیاز است که برای ارتقای روابط دوستانه، طرح این مسئله لازم است که ملاک و معیار در روابط جهانی ایمان و عقیده باشد و نه نژاد، خون و...

بنابراین، کنار گذاشتن مرزهای جغرافیایی و سیاسی، و تأکید روی مرزهای ایمانی و اعتقادی در روابط جهانی، تأثیر گذار بوده و تبیین دیدگاه فقهای شیعه در این زمینه لازم است.

۱- تبیین موضوع تحقیق

مرز در حقیقت خطی است که قلمرو حاکمیت داخلی و استقلال خارجی هر دولت را با همسایگانش تعیین میکند و شخصیت دولتها را از یکدیگر تفکیک مینماید. و در تعیین مرزها، عوامل چون: جغرافیای، سیاسی و اعتقادی دخالت دارند.

بنابراین، خطوط مرزی، خطوطی اعتباری و قراردادی هستند که به منظور
تحدید حدود یک واحد سیاسی بر روی زمین مشخص میشوند و از نظر احکام
اولیه اسلام و از نظر فقها ارزش و اعتباری ندارند.

۲- سؤالات تحقیق

از آنجاکه مرزهای سیاسی از نظر فقهای شیعه مشروعیت ندارند و لذا بحث
از مرزها در عصر حاضر لازم است و این تحقیق نیز، بحث مرزها را مبنای کار
خود قرار داده است، سؤالات اصلی و فرعی به صورت زیر قابل ارائه خواهند بود:

الف - سؤال اصلی:

مرز، احکام و حدود آن از دیدگاه فقهای شیعه چیست؟

ب - سؤالات فرعی:

۱- مرز چیست؟ احکام و انواع آن کدام است؟

۲- جهان اسلام در حال حاضر بر چه مبنایی تقسیم بندی شده است؟

۳- با توجه به امت واحده بودن مسلمانان و جود مرزهای کشورهای

اسلامی چگونه توجیه می شود؟

۴- چه رابطه میان جهانی و جاودانی بودن اسلام با پدیده مرزها وجود دارد؟

۵- دیدگاه فقهای شیعه نسبت به مرزها چیست؟

۳- سابقه تحقیق

در رابطه با مرز از دیدگاه فقهای شیعه، تحقیق و پژوهشی با این مشخصات،
صورت نگرفته است و لذا این موضوع با مؤلفه‌ها و ساز و کارهای ویژه‌اش که به
جهان اسلام به مثابه قطب واحد جغرافیایی و اعتقادی معطوف می‌باشد و چشم
اندازهای جدید را برای کشورهای اسلامی را مواجه با جریان‌های جهانی شدن
مطرح می‌سازد، می‌توان گفت در نوع خودش یک پروژه تحقیقاتی تازه به حساب

می‌آید. هر چند بحث مرز و مرابطه در حقوق بین‌المللی عمومی و در باب جهاد (منابع فقهی) نیز به صورت پراکنده مطرح شده است.

۴ - ضرورت تحقیق

بحث از مرزهای سیاسی و جغرافیایی از منظر فقیهان شیعه از جهاتی لازم و ضروری به نظر می‌رسد:

الف - شناخت مرز و احکام آن، برای همگان لازم و ضروری است، تا ماهیت مرز و پدیده‌ی مرزهای سیاسی روشن شوند.

ب - با توجه به این مطلب که جهان در عصر حاضر به سمت اتحاد و یک پارچگی در حال حرکت است، تأکید روی مرزهای جغرافیایی، چه معنی و مفهومی دارد؟ که در این تحقیق بدان پرداخته شده است .

ما معتقدیم که اسلام ادعای جهانی دارد و آموزه‌های اسلامی، منحصر در یک قلمرو نیست و لذا، مسلمانان وظیفه دارند که عملاً به سمت وحدت و ایجاد امت واحد حرکت نمایند این امر ممکن نیست مگر اینکه مرزهای سیاسی و طبیعی را نادیده گرفته، و اساس مرزبندی را اعتقاد قرار دهند .

ج - با توجه به اینکه فقهای شیعه مرزهای سیاسی را به رسمیت نمی‌شناسند پس وجود مرزها را چگونه توجیه می‌نمایند؟ در این تحقیق، نظریه برخی از فقهای شیعه تبیین شده است.

د - افزون بر این‌ها، پدیده جهانی شدن، یک فرایند است اجتناب ناپذیر و هر روز که بگذرد، جهان و عوامل آن به سمت اتحاد و وحدت در حال حرکتند و این خود دلیل بر حذف مرزها خواهد بود.

با توجه به جهات بیان شده ضرورت و اهمیت تحقیق به خوبی مبرهن می‌-

شود.

۵ - فرضیه‌های تحقیق

د را یدئولوژی جهانی اسلام، ملاک شهروندی ایمان و عقیده است نه خون و زبان و یا عناصر مادی دیگر به این ترتیب اسلام جامعه ای رابنیان نهاده که مرزهای آن را عقیده تعیین می‌کند، نه وطن، نژاد و امثال آن. شاید به همین دلیل در قرآن کریم کلمه امت بکار رفته است، نه ملت به معنای مصطلح و رایج کنونی. و لذا این دیدگاه اصیل اسلامی و فقهای شیعه است که براساس آن امت را جامعه معتقدان تشکیل می‌دهند نه عوامل دیگر .

۶ - هدف تحقیق

این پژوهش می‌تواند دو هدف علمی و کار بردی را باهم محقق سازد: شناخت ماهیت مرز از دیدگاه فقهای شیعه، با توجه به امت واحده بودن مسلمانان را می‌توان به عنوان هدف علمی تلقی کرد. و تأکید بر وجود مرزهای اعتقادی و فرهنگی در عصر جهانی شدن را، می‌توان به عنوان یک هدف کاربردی و عملی میان کشورهای اسلامی در نظر گرفت.

۷ - جنبه جدید بودن و نوآوری تحقیق

چنانکه در ضرورت این تحقیق اشاره شد از جهاتی دارای نوآوری است: الف - این پژوهش با ترتیب و فصل بندی ویژه‌ی صورت گرفته است تا از جامعیت و مقبولیت لازم برخوردار باشد و از این جهت در هیچ منبعی سابقه آن یافت نشد.

ب - نخستین بار است که مرز و بحث‌های مربوط به آن از دیدگاه فقهای شیعه در قالب یک رساله ارائه می‌شود.

۸ - روش و ابزار گردآوری اطلاعات

روش جمع‌آوری اطلاعات، اسنادی و کتابخانه‌ای می‌باشد، که گردآوری اطلاعات با استفاده از فیش برداری از اسناد و منابع و همچنین استفاده از رایانه،

مراجعه به بانک اطلاعات، نشریات، مقالات و پایان‌نامه‌های که در رابطه با بحث تدوین گشته است، استفاده گردیده است.

۹- قلمرو تحقیق

بررسی مرز از دیدگاه فقهای شیعه، در قلمرو جغرافیایی، سیاسی و اعتقادی میان کشورهای اسلامی، با توجه به پدیده‌ی جهانی شدن، زیرا در عصر حاضر، و در شرایط کنونی دیگر دیوار کشیدن دور کشورها چه در مسائل اقتصادی و چه در مسائل فرهنگی و... هر روز دشوارتر می‌شود.

۱۰- سازماندهی تحقیق

آنچه در پیش روی شماست، حاصل تحقیقاتی است که تحت عنوان (مرز از دیدگاه فقهای شیعه) در قالب یک مقدمه، سه فصل که هر یک دارای سه گفتار و در آخر نتیجه‌گیری، به ترتیب زیر سازماندهی و تدوین شده است:

مقدمه (طرح تحقیق) در مقدمه، طرح تحقیق بیان شده که متکفل بیان موضوع، سؤالهای اصلی و فرعی، سابقه تحقیق، ضرورت تحقیق، فرضیه‌های تحقیق، هدف تحقیق و... می‌باشد.

در گفتار اول از فصل اول، کلیات مباحث از قبیل: مرز، ثغور، سرحد، و رابطه از نظر لغت و اصطلاح تعریف شده، و سپس، واژه‌های ملت و امت و عناصر سازنده امت در قرآن و سنت، تبیین شده است.

در گفتار دوم، اقسام مرزها چون: کوهستان، دریا، دریاچه، مرزهای رودخانه-ای، مرزهای مصنوعی، روش تثبیت مرزها، آزادی دولت‌ها در انتخاب نشانه مرزی، اهمیت مرزها، و مرزهای ایمانی و اعتقادی، تدوین شده است.

در گفتار سوم، فلسفه رابطه از نظر فقهای شیعه، ارزش مرزداری در اسلام، احکام مرزداری از نظر فقهای شیعه، رابطه در منابع تفسیری تفاوت رابطه و

هدف نه‌ای تهیه سلاح و افزایش قدرت جنگی، شرایط تحقق جامعه مدنی و سیاسی، و در آخر این فصل اول نتیجه گیری شده است.

در فصل دوم با عنوان جهان اسلام، موقعیت جغرافیایی و مرزبندی فقهی، پیشینه تاریخی جهان اسلام)، در گفتار اول، ویژگی‌های جغرافیایی جهان اسلام، اهمیت خاورمیانه در جهان اسلام.

در گفتار دوم، موقعیت جغرافیایی جهان اسلام، ویژگی‌های طبیعی کشورهای اسلامی (خلیج‌ها و تنگه‌های معروف) اهمیت خاورمیانه در جهان، در گفتار سوم، مرزبندی جهان اسلام، معنای ملیت و تابعیت، دارالاسلام، دارالحرب دارالعهد، ماهیت قرار داد ذمه، دارالموادعه و مرزبندی‌های جغرافیایی و جایگاه مرزهای جغرافیایی از نظر فقهای شیعه و از نظر اسلام، بررسی شده است و در آخر باز هم نتیجه گیری بیان شده است.

در فصل سوم با عنوان (جهانی شدن از نظر فقهای شیعه)

در گفتار اول، عوامل جهانی سازی، و جهانی شدن، (اقتصادی، سیاسی و فرهنگی)

در گفتار دوم، رابطه میان مرزهای اعتقادی و جهانی شدن، امت اسلامی، جهان در عصر مهدی(عج)، آثار جهانی شدن، اسلام و جهانی شدن و در گفتار سوم، پدیده جهانی شدن، مرزهای آینده اسلام، وحدت از نظر فقهای شیعه و در آخر هم نتیجه گیری و پیشنهاد نظری و عملی به منظور تکمیل و پربار شدن موضوع ارائه شده است.

فصل اول: مفاهیم و کلیات

گفتار اول : مفاهیم

گفتار دوم : بررسی انواع مرز

گفتار سوم : مرز داری د را سلام

مقدمه

در این فصل ابتدا به بررسی مفاهیم و واژه‌های مربوط به این تحقیق پرداخته و سپس در دو گفتار جداگانه انواع مرز و جایگاه مرزرداری در اسلام را بررسی خواهیم کرد.

گفتار اول: مفاهیم

۱- مرز

به معنی هر مانعی است که مردم برای دفاع از جان، مال یا مشخص کردن حدود مالکیت خویش به کار می‌گیرند.

(رود، کوه، بیابان، کویر، دیوار، سیم خاردار و...) می‌توانند مرز و حائل بین کشورها باشند. از نظر لغت شناسان مرز، عبارت است از: آخرین خطی که قلمرو یک حاکمیت را معین میکند و در سطح بین الملل به عنوان یک مرز رسمی شناخته

شده است که درسایه‌ی آن، کشورها از همدیگر تفکیک می‌شوند. و به اداره‌ای که بکارهای مرزداران رسیدگی می‌کند سابقاً (اداره گارد سرحدی) می‌گفتند و امروزه مرزداری می‌گویند.^۱

در این تحقیق منظور ما از (مرز) هم مرزهای اعتقادی است و هم مرزهای جغرافیای زیرامرزه‌های جغرافیای مهم‌ترین عامل تشخیص وجدایی یک واحد متشکل سیاسی از واحدهای دیگر است. خطوط مرزی، خطوط اعتباری و قراردادی هستند که به منظور تحدید حدود یک واحد سیاسی بر روی زمین مشخص می‌شوند چنانچه منظور از واحد سیاسی حکومت باشد خطوطی که سرزمینی که حکومت را از حکومت همسایه وهم جوار جدا کرده و تفکیک می‌نماید به مرزهای بین الملل معروفند.^۲

۲- سرحد

مفهوم دیگری که قابل تحلیل و بررسی است مفهوم (سرحد) است و این واژه مرکب از سر (فارسی) و حد (عربی) به معنی مرز، کرانه، خط، نشان و علامتی که زمین یا ملکی را از ملک دیگر جدا کند از سوی لغت شناسان تعریف شده است.^۳ چنانکه (الحد) جمع حدود به (نهایت هر چیزی، حایل به حدفاصل میان دو چیز، کیفر و...) تعریف شده است و لذا (حدالشیء) یعنی: حدود و مشخصات هر چیزی که آن را از شی دیگر جدا کند.^۴

۳- ثغرج: ثغور

محمد بهشتی {فرهنگ صبا فارسی ذیل واژه {مرزداری} }^۱

میر حیدر درّه مبانی جغرافیای سیاسی ص ۱۶۲.^۲

۳- دهخدا ج ۸ ص ۱۱۹۶۷ (سرحد)

۴ ابی‌الحسین احمد بن فارس بن زکریا ، معجم مقاییس اللغة ج ۲ کتاب الحاء ، منتهی الارب فی لغة العرب باب الحافصل الدال ، و مفردات راغب .

سومین واژه‌ای که نیاز به تعریف دارد کلمه (ثغر) است جمع آن ثغور است از نظر لغت به معانی مختلفی چون: شکاف، رخنه، دندانهای پیشین، دهان، مدخل، راه ورود، سوراخ، ورودی خلیج، لنگرگاه، بندر، دره وسیع، سرحد، جاهای ترسناک و سرحد زمین دشمن آمده است.^۱

اما عده‌ی از اهل لغت این مفهوم (ثغر) را منحصرأً به چیزی تعریف نموده‌اند که ما در این تحقیق بدنبال آن هستیم از قبیل:

جایی که خطر تهاجم دشمن از آنجا وجود دارد، مکانی که مرز میان دو دشمن باشد، محلی که حد فاصله میان بلاد اسلام و کفر باشد، مکانی که احتمال ترس و تهاجم دشمن از آنجا

برود و هر محلی که خوف حمله مشرکان از آنجا برود ثغر نامیده می‌شود.^۲

ثغری نیز گفته شده است. یعنی محلی که نزدیک بکفار باشد.^۳

بنابراین، از مجموعه‌ی تعریفی که اهل لغت در رابطه با (ثغر) ارائه داده‌اند چنین برداشت می‌شود، هر محلی که احتمال حمله و تجاوز دشمنان و بیگانگان و رفت و آمد خارجیان از آنجا برود و مأموری نیز برای حفظ و حراستی آن گماشته باشند به آن ثغر اطلاق شده و جمع آن ثغورا است یعنی: مرزها، سرحدها، دربندها، حدود و مواضعی که نزدیک بنحاک دشمن باشد و لذا حدود و ثغور هم به مرز اطلاق می‌شود و هم به منطقه‌ای که محدود به حدودی باشد و در این تحقیق منظور از ثغور، مرزها و سرحدات است و در اصطلاح فقهای شیعه و فقه سیاسی نیز به این معنی (مرزها) بکار رفته است، چنانکه در شرایع الاسلام بیان گردیده است:

^۱ احمد ازهری تهذیب الفه (واژه ثغر)، عبد الکریم صفی پور، منتهی الادب فی لغة العرب، و مجمع البحرین: چاپ قدیم ص

^۲ تاج العروس فصل الثامن باب الرا (ثغر)، لسان العرب (واژه ثغر) و لغت نامه دهخدا.

^۳ لغت نامه دهخدا.